

УДК 327.39 (262.5)

Олена Гніліченко

ЕКОНОМІЧНИЙ НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ОЧЕС

Серед багатьох важливих напрямів розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України у сучасних умовах надзвичайно актуальною є проблема активізації участі територій країни, насамперед прикордонних, у міжрегіональній співпраці у формі транскордонного співробітництва, яке, як специфічна сфера реалізації міжнародних відносин на регіональному рівні, охоплює зовнішньоекономічну, політичну, екологічну, культурно-освітню й інші види діяльності регіонів суміжних країн і спрямоване на активне їх використання з метою спільного вирішення проблем соціально-економічного розвитку.

Основна роль транскордонного співробітництва в інтеграційних процесах визначається можливістю прискорення процесів вирівнювання якості життя населення та рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій на основі вільного руху товарів, людей і капіталів через кордон, встановлення щільних міжгосподарських міжрегіональних зв'язків, що є міжнародними за своєю природою, взаємопереплетіння національних інтересів відтворення.

Вичерпання чинників економічного розвитку обумовлює посилення уваги до пошуку нових форм прискорення економічної динаміки, адекватних сучасному стану світової економіки. Сучасні умови господарювання характеризуються посиленням міжнародних економічних взаємозв'язків на основі поглиблення інтернаціоналізації виробництва та міжнародного поділу праці.

Ефективність функціонування системи транскордонних зв'язків суміжних країн у першу чергу пов'язують з виникненням нових, більш досконалих та ефективних організаційних територіальних форм співпраці прикордонних регіонів – транскордонних регіонів або єврорегіонів, які забезпечують досягнення певної інтегрованості соціально-економічних систем суміжних прикордонних регіонів.

Методологічним проблемам економічного співробітництва та взаємовідносин при-

кордонних територій присвячені наукові праці вітчизняних вчених П. Беленського, М. Долішнього, А. Єпіфанова, П. Луцишина, Н. Луцишиної, Ю. Макогона, Н. Мікули й ін. Загальний аналіз організаційної структури та діяльності єврорегіонів зроблений експертами З. Бройде, С. Гакманом, Є. Кіш, М. Лендзель та ін. Високо оцінюючи їх науковий доробок, слід зауважити, що їх дослідження зосередженні переважно на загальних науково-методологічних проблемах організації міжрегіональних взаємин, відображенні світового досвіду функціонування єврорегіонів і визначенні напрямів і перспектив його використання в Україні.

Мета, завдання, пріоритетні напрями, управлінський інструментарій та організаційна інфраструктура, що використовується для ефективної реалізації політики соціально-економічного розвитку прикордонних територій, мають формуватися, виходячи з реальних потреб, економічних інтересів та історичної, географічної, екологічної, виробничої й іншої специфіки їх територіально-господарських комплексів. Тільки за цієї умови економічне співробітництво спроможне надати взаємодіючим територіям новий імпульс економічного зростання, підвищення якості їх соціально-економічного стану, перетворитися на дієвий засіб вирішення загальнодержавних завдань соціально-економічного розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної та регіональної економіки у глобальній світовій економічній системі.

Метою даної розвідки є вивчення економічного розвитку Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), визначення основних проблемних моментів, що гальмують розвиток організації, дезінтеграційні процеси у середині організації та між країнами-учасницями, а також пошук можливих перспектив розвитку у майбутньому.

У другій половині ХХ ст. виникла низка нових регіональних економічних об'єднань

інтеграційного типу, серед яких, з огляду на особливості системи чинників і соціально-економічних проблем, що зумовили необхідність поєднання зусиль різних країн для їхнього спільного розв'язання, займають регіональні економічні об'єднання Чорноморського регіону. Міжнародне співробітництво у Чорноморському регіоні здійснюється у двох формах – міжнародній (передбачає участь України як держави в інтеграційному об'єднанні у складі 12 країн – ОЧЕС з відповідним узгодженням стратегії та тактики зовнішньоекономічної політики держави) та міжрегіональній (участь регіонів України у транскордонному регіональному об'єднанні – євро регіон «Чорне море»). Ці форми міжнародного співробітництва є взаємопов'язаними, оскільки формування євро регіональних утворень розглядається як один з напрямів діяльності ОЧЕС.

Організація Чорноморського Економічного Співробітництва була заснована 25 червня 1992 року з підписанням Стамбульської декларації, яка визначала загальні рамки діяльності даного міждержавного об'єднання. До організації входять 12 країн: Азербайджан, Албанія, Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Росія, Румунія, Сербія, Туреччина, у тому числі Україна. Відповідно до Статуту, який був підписаний 5 червня 1998 р. під час Ялтинського Саміту Глав держав та Урядів країн – членів ЧЕС, а 1 травня 1999 р. він набув чинності, учасники організації співпрацюють у трьох основних площинах: політико-урядовій і парламентській; економічній, яка доповнюється співробітництвом у фінансовій сфері та науковій, а також співробітництво у сфері культури, боротьба з організованою злочинністю, гуманітарні контакти тощо. Тим самим ОЧЕС трансформувалася у повноцінну міжурядову регіональну організацію з міжурядового механізму співробітництва [1].

Головною метою діяльності ОЧЕС є підтримання економічного розвитку у регіоні Чорного моря, просування різних спільних інтеграційних проектів від глобальних, починаючи з регіональної «зони вільної торгівлі», створеної на правилах і нормах СОТ, до більш дрібних, таких як транспортний коридор, так зване кільце навколо Чорного

моря, а також різні енергетичні проекти: «блакитний потік», транспортування нафти, електроенергетика, а також досягнення стабільності та безпеки у Чорноморському регіоні [2]. На сьогоднішній день ефективність функціонування ОЧЕС є доволі низькою, що пов'язано, на думку автора, з тим, що геополітичний та економічний простір країн-учасниць співробітництва є вкрай неоднорідним.

У відносинах між самими чорноморськими країнами простежуються дві протилежні тенденції – прагнення до співпраці та конкуренція, що певною мірою гальмує розвиток регіонального співробітництва. Серед основних дезінтеграційних факторів ОЧЕС, що виділяються більшістю дослідників [3] варто відзначити: 1) відсутність стратегічної орієнтації країн на активізацію Чорноморського економічного співробітництва як головного пріоритету національної зовнішньої економічної політики. Підтвердженням цього є, зокрема, приналежність або наявність формалізованих зв'язків країн-учасниць ОЧЕС з різними макрорегіональними утвореннями, політичні й економічні інтереси яких не завжди взаємоузгоджуються (ОБСЄ, ЄС, СНД); 2) обмежена взаємодоповнюваність національних господарств, що виявляється у низьких обсягах товарообмінних операцій, які здійснюються у межах зони Чорноморського економічного співробітництва; 3) наявність історичних конфліктів, що виявляються у формі взаємних територіальних претензій, нерегульованих двох і багатосторонніх конфліктних ситуацій; 4) соціальна несумісність, яка призводить до посилення напруженості у так званому «трикутнику культур» через приналежність населення до різних релігійних конфесій (християнства, ісламу та західної секуляризованої культури), що зумовлює розбіжності в ідеології, закладеній в основу державної політики, у тому числі соціально-економічної [4].

Особливістю ОЧЕС порівняно з іншими регіональними об'єднаннями є пріоритетна спрямованість співробітництва на активізацію міжнародних інвестиційних і коопераційних зв'язків у виробничій сфері, що чітко означено у декларації про створення організації. Відповідно дана специфіка ОЧЕС

проявляється у переліку напрямів співробітництва, галузевій спрямованості проектів і програм, що реалізуються спільними зусиллями країн-партнерів, а саме: 1) транспортному (перевезення вантажів наземним транспортом і створення відповідної інфраструктури); 2) нафто- і газопровідний (побудова системи міжнародних нафто- і газопроводів у регіоні з підключенням до загальноєвропейської системи); 3) розвиток транспортної системи Чорного моря (системи поромних перевезень); 4) формування системи погодження функціонування фінансових систем (створення банківських центрів регіону) [5].

При цьому економічне співробітництво країн-членів об'єднання розвивається переважно у сфері створення транспортних коридорів і спільних підприємств у галузі транспортування ресурсів. Це зумовлено тим, що найважливішою проблемою, для розв'язання якої було ініційовано створення ОЧЕС, а розвиток транспортних коридорів по осі Центральна Азія – Каспійське море – ЄС. Басейн Чорного моря є часткою загальноєвропейського транзитного транспортного коридору, це сприяє поглибленню співробітництва, однак недостатньо для реальної інтеграції в інших сферах.

Найпоширеніші галузеві економічні проекти ОЧЕС пов'язані з транспортною інфраструктурою й енергетикою.

Низка держав ОЧЕС у питаннях транспортної політики намагається просувати національні схеми розвитку транспортної мережі у регіоні. Наприклад, Україна намагається реалізувати свої схеми, які зберегли б напрямок вантажопотоків, що склалися з Росії на Іллічевськ. Румунія та Грузія працюють над проектом нарощування національного транзиту, у тому числі енергоносіїв, з Каспійського басейну та Середньої Азії по лінії Поті – Констанца. Власні схеми вантажоперевезень у регіоні через свою територію розробляє Туреччина. Самостійним російським проектом, відкритим для іноземної участі, є створення центру транспортної логістики у Ростові-на-Дону, що дозволить на 30% скоротити час просування вантажів у північній частині Причорномор'я та на маршрутах Європа-Азія.

Нині країни-учасниці ОЧЕС розробля-

ють технічну можливість та економічну доцільність створення нової взаємопов'язаної енергосистеми у рамках міждержавного проекту [6].

Україна зацікавлена у розвитку співробітництва в межах ОЧЕС, оскільки це, з одного боку, стабілізує стан енергетичної безпеки держави, з іншого – потенційно буде сприяти розвитку торгівлі та виробництва. Стимулювати інтеграцію України до світової спільноти, збільшувати її вплив у різних регіонах світу.

Оскільки міжнародне співробітництво передбачає взаємний обмін країн-партнерів вільними ресурсами з метою підвищення ефективності їх використання, найкращого застосування наявного ресурсного потенціалу для розв'язання спільних проблем соціально-економічного розвитку, то інвестиційні потоки у межах ОЧЕС не повинні мати односторонній характер. Проте серед країн-учасниць даного субрегіонального утворення привабливою для інвесторів з України є лише Російська Федерація, що становить 86% від загального обсягу прямих інвестицій України до країн ОЧЕС. Незначні обсяги інвестиційних ресурсів було спрямовано в економіку Грузії та Молдови. У цілому на країни ОЧЕС припадає лише 5,3% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій з економіки України у 2012 р. [7].

Такий стан взаємного інвестування є незадовільним і недостатнім для задоволення інвестиційних потреб фінансування програм і проектів розвитку виробничої сфери у межах Чорноморського економічного співробітництва.

Зауважимо, що 9 країн з 12, а саме: Болгарія, Вірменія, Греція, Грузія, Молдова, Російська Федерація, Румунія, Туреччина та Україна, крім міжнародної форми співпраці у межах Чорноморського регіону, взаємодіють також і на місцевому рівні – у формі міжрегіональних зв'язків – транскордонного співробітництва окремих адміністративно-територіальних одиниць. У 2008 р. прикордонними територіями цих країн було створено єврорегіон «Чорне море», до складу якого з боку України входять Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька та Донецька області. Основними цілями да-

ного євро регіону є: захист спільних інтересів членів і підготовка спільної стратегії розвитку; обмін досвідом і ноу-хау; підготовка спільних програм і стратегій розвитку, а також реалізація дій, спрямованих на їхню імплементацію; розвиток соціальної та економічної діяльності; повага до навколишнього середовища. Дані цілі реалізуються у таких напрямках: демократична стабільність, захист навколишнього середовища, рибальства, захист екології Чорного моря та річок басейну від виливів нафти, забруднень; розвиток інфраструктури; інвестування сфери поновлювальної енергетики; моніторинг ризиків морського транспорту та прибережних зон; керування потоками міграції; підтримка ініціатив у галузі туризму; багатосторонні програми у галузях культури, науки, освіти, охорони здоров'я, спорту, справ молоді [8].

У даний час вирішальне значення для України у регіоні має створення зони вільної торгівлі у контексті формування європейського економічного простору, створення високоефективних транспортних систем і коридорів, ліній морських торговельних комунікацій для транспортування вуглеводів з Близького Сходу та Каспію до країн Західної Європи. Своєчасне та позитивне вирішення вищевикладених проблем надасть можливість Україні взяти активну участь у процесах регіональної співпраці, зміцнити двосторонні відносини з країнами Чорноморського регіону – учасниками реалізації регіональних економічних проектів, забезпечити свої торговельно-економічні інтереси, удосконалити транспортну інфраструктуру та розвинути прикордонне співробітництво.

Комісія Європейських спільнот у квітні 2007 р. розробила нову ініціативу регіонального співробітництва «Black Sea Synergy», яка ставить за мету посилення співпраці між країнами Чорноморського регіону та ЄС [9].

Центральне місце у даній програмі має гармонізація морської політики держав Чорноморського регіону. Програмою передбачено створення мережі кластерів взаємопов'язаних галузей морського господарського комплексу, які мають забезпечити взаємодію між сектором послуг, промисловіс-

тю та науковими інститутами. Для організації діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, спрямованої на досягнення конкретної економічної мети, доцільно у рамках євро регіону «Чорне море» створити морський транскордонний кластер, який би охоплював приморські регіони Чорноморського басейну.

Слід зауважити, що реалізація даної програми передбачає істотні обсяги фінансової підтримки інвестиційних проектів соціально-економічного розвитку Чорноморського регіону, які відповідають пріоритетним напрямкам інвестування. Загальний бюджет програми на 2007-2013 рр. становить 22 млн. євро, з яких 75% були спрямовані на виробничі інвестиції, безпосередньо пов'язані з формуванням та якісним оновленням виробничого потенціалу адміністративно-територіальних одиниць країн басейну Чорного моря [10].

Проте навіть у таких умовах розвиток політики згуртування ЄС створює фундамент подальшої конвергенції, зростання конкурентоспроможності й активізації транскордонного співробітництва на терені регіону ЧЕС.

Отже безліч проблем регіонального співробітництва у Чорноморському басейні можуть бути розв'язані тільки спільними зусиллями чорноморських держав та Європи. Їх розв'язання можливе за умови створення соціальних, політичних та економічних передумов для динамічного та стабільного розвитку країн регіону. Чорноморські країни мають активніше ініціювати проекти, які стимулювали б співпрацю у рамках вже існуючих програм і підвищували б зацікавленість до себе на шляху до інтеграції з об'єднаною Європою. Зі свого боку, Захід теж має використовувати всі свої можливості багатостороннього співробітництва з неоднорідним і нестабільним Чорноморським регіоном. Можливості причорноморського співробітництва великі, особливо у сфері підвищення конкурентоспроможності національних економік країн басейну Чорного моря на основі розвитку транспорту, енергетики та туристичної галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Євангелос С. Пострадянські організації ЧЕС: перспективи розвитку / С. Євангелос // Вісник Тер-

нопільського національного економічного університету. – 2012. – №4. – С.27-35

2. Гаврилова О. Ствердження регіонального лідера / О. Гаврилова // Зовнішні справи. – 2012. – №6. – С.19-21

3. Мираньков Д. ОЧЭС: развитие региональной транспортной инфраструктуры / Д. Мираньков [Електронний ресурс] // Экономика и управление. – 2012. – №3. – С.153-158. – Режим доступу: http://sn-econmanag.crimea.edu/arhiv/2012/uch_25_3econ/019mirankov.pdf

4. Палагусинець Р. Аналіз взаємовідносин країн-членів ЧЕС в контексті збереження енергетичної безпеки / Р. Палагусинець // Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – 2011. – №2. – С.576-587

5. Там само.

6. Гончарук А. Торговельно-економічні пріоритети України в ОЧЭС / Андрій Гончарук, Ірина

Троян [Електронний ресурс] // Міжнародна економічна політика. – 2013. – №2. – С.29-45. – Режим доступу: http://iepjournals.com/journals/19/2013_2_Goncharuk_Troyan.pdf

7. Макогон Ю. Стратегічні інтереси України в ОЧЭС / Юрій Макогон [Електронний ресурс] // Стратегічні пріоритети. – 2008. – №4. – С.193-199. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/9/26.pdf>

8. Макогон Ю. Состояние и возможности развития торгового флота Украины в зоне Черноморского экономического сотрудничества / Ю. Макогон // Проблемы и перспективы сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – 2011. – №2. – С.440-454

9. Перспективи співробітництва між ЄС та регіональними організаціями Чорноморського регіону // Матеріали міжнародної конференції (Київ, 7 квітня 2007 р.) / Національний інститут проблем міжнародної безпеки. – К.: НІПМБ, 2007. – 182 с.

10. Там само.

Гніліченко Олена Економічний напрям діяльності ОЧЭС

У даній статті досліджено стан економічних відносин між країнами-учасницями Організації Чорноморського економічного співробітництва у контексті торговельно-економічних взаємовідносин. Визначено найголовніші проблемні аспекти, які гальмують можливості покращення економічного співробітництва з членами ОЧЭС у сфері торгівлі товарами, транспортними і туристичними послугами. Запропоновано шляхи та інструменти вдосконалення економічної співпраці з країнами учасницями Організації Чорноморського економічного співробітництва.

Ключові слова: Організація Чорноморського економічного співробітництва, єврорегіон, міжрегіональна співпраця, економічне співробітництво

Гниличенко Елена Экономическое направление деятельности ОЧЭС

В данной статье исследовано состояние экономических отношений между странами-участницами Организации Черноморского экономического сотрудничества в контексте торгово-экономических взаимоотношений. Определены главные проблемные аспекты, которые тормозят возможности улучшения экономического сотрудничества с членами ОЧЭС в сфере торговли товарами, транспортными и туристическими услугами. Предложены пути и инструменты совершенствования экономического сотрудничества со странами участницами Организации Черноморского экономического сотрудничества.

Ключевые слова: Организация Черноморского экономического сотрудничества, еврорегион, межрегиональное сотрудничество, экономическое сотрудничество

Gnilichenko Olena Economic Direction Activity of BSEC

This article explore economic relations between the member-countries of the Black Sea Economic Cooperation in the context of trade and economic relations. Determine the major problem issues that hinder the possibility of improving economic cooperation with the BSEC member states in the field of trade, transport and travel services. The ways and tools improve economic cooperation with the states of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation.

Keywords: Black Sea Economic Cooperation, Euroregion, interregional cooperation, economic cooperation

Рецензенти:

Кринко Є.Ф., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., доцент

Надійшла до редакції 06.07.2013 р.